

Grzeczność młodzieżowa – repliki na pochwały i komplementy

Politeness of the youth – responses to praises and compliments

Alicja Gałczyńska

Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ul. Świętokrzyska 21D, 25-406 Kielce, Polska
e-mail: ajg@poczta.onet.pl

Abstrakt

W artykule analizuję repliki aktów dodatniego wartościowania partnera: pochwał i komplementów. Koncentruję się jednak na języku młodzieży, ponieważ chcę pokazać zmiany zachodzące w zachowaniach grzecznościowych Polaków. Współczesne tendencje kulturowe mocno oddziałują zwłaszcza na młodzież, która – pod ich wpływem – często przewartościowuje dotychczasowe obyczaje i sposoby zachowań. Zmiany te najlepiej widoczne są właśnie w języku młodego pokolenia. Tradycyjną polską grzeczność można łączyć z postawą modestywną, czyli umniejszaniem roli własnej osoby. Współcześnie wśród zachowań młodzieżowych da się wskazać jednak takie, które zaprzeczają tej zasadzie. Są nimi między innymi odpowiedzi na komplementy i pochwały będące realizacją zasady zgadzania się ze współrozmówcą. Jest to nowe zachowanie językowe, zyskujące sobie jednak coraz więcej zwolenników, nie tylko wśród ludzi młodych.

Słowa kluczowe: grzeczność językowa; akty dodatniego wartościowania partnera; komplementy; pochwały; język młodzieży.

Abstract

The article analyses responses to the acts of partner's positive evaluation (praises and compliments). However, I focus on the language of young people because I want to show changes in the courtesy of Poles. Contemporary cultural tendencies attack especially young people, who – under their influence – often revalue existing habits and patterns of their behavior. It seems that these changes are most visible in the young generation.

Traditional Polish politeness can be combined with the attitude of modesty, i.e. with diminishing the speaker's role. Nowadays, however, it can be observed that young people's behavior is not compatible with this rule. It includes, among others, responses to compliments and praises, embodying the principle of agreeing with the speaker. It is a new linguistic behavior gaining more and more supporters not only among young people.

Keywords: linguistic politeness; acts of positive evaluation of a partner; compliments; praises; young people's language.

Grzeczność traktuję jako element kultury społeczeństwa. Jest ona zbiorem obowiązujących w społeczeństwie wzorców zachowań grzecznościowych¹ (językowych i niejęzykowych) przyporządkowanych konkretnym sytuacjom pragmatycznym. Są to – jak powszechnie wiadomo – zachowania, których nie wypada nie zastosować².

Na potrzeby tego tekstu przyjmuję, że młodzież „to zróżnicowana kategoria ludności w wieku od 11 do 25 lat” (Fatyga 2004: 12–13), w obręb której wchodzi (według kryterium wieku): nastolatki (od 11 do 19 lat) oraz młodzi dorośli (od 20 do 25 lat). Ponieważ materiał przykładowy pochodzi głównie z wypowiedzi studentów, poza kręgiem zainteresowań umieszczam grupę nastolatek³.

W tym artykule interesują mnie więc repliki⁴ stosowane przez młodzież jako reakcja na komplementy i pochwały, czyli na akty dodatniego wartościowania. Akty te (nazywane też aktami chwalenia) służą przede wszystkim okazaniu partnerowi interakcji naszej akceptacji i aprobaty. Realizują więc jedną z sześciu maksym grzecznościowych wyróżnianych przez Leecha – maksymę aprobaty, zgodnie z którą powinniśmy innych jak najmniej krytykować, a jak najwięcej chwalić (minimum krytyki – maksimum pochwał/komplementowania; Antas 2000: 251–253).

Małgorzata Marcjanik pisze, że komplementy są rodzajem pochwały dotyczącym wyglądu zewnętrznego odbiorcy. Przekazują ogólną treść: ‘Mówię, że podoba mi się to, jak wyglądasz, co masz na sobie i ze sobą’ (2014: 109). Pochwały natomiast dotyczą osób związanych z odbiorcą (współmałżonków/narzeczonych/dzieci), przedmiotów będących jego własnością (zwłaszcza tych o dużej wartości materialnej, np. domu/mieszkania) bądź wykonywanych przez niego czynności i ich wytworów. Niosą ze sobą następującą treść: ‘Mówię ci, że podoba mi się to, co posiadasz; ta osoba, która ma z tobą związek; to, co zrobiłeś/robisz’ (Marcjanik 2014: 114).

¹ Por. definicję etykiety językowej: „Etykieta językowa jako część etykiety ogólnej (nazywanej tradycyjnie również *savoir-vivre*, *bon ton*, kodeksem towarzyskim, zasadami dobrego wychowania), stanowi zbiór przyjętych w danej społeczności wzorów językowych zachowań grzecznościowych, zwyczajowo przyporządkowanych określonym sytuacjom pragmatycznym” (Marcjanik 2001: 281).

² Por. „[...] językowe zachowanie grzecznościowe (w postaci aktu bądź aktów mowy) jest takim zachowaniem, którego w obrębie danej interakcji nie wypada nie podjąć” (Marcjanik 1997: 7).

³ Granice poszczególnych okresów rozwojowych człowieka nie są łatwe do wyznaczenia. Spowodowane jest to między innymi indywidualnymi różnicami w procesie ontogenezy, różnicami uwarunkowanymi wieloma czynnikami wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi (m.in. środowiskiem, w którym człowiek się wychowuje). W niektórych ujęciach jako młodzież traktuje się osoby w wieku 12–19 lat, czyli w wieku dorastania – por. Harwas-Napierała, Trempała 2011: 163; Żebrowska 1977: 172.

⁴ Replika to słowna reakcja na bodziec, jakim (w tym wypadku) jest komplement czy pochwała – por. Marcjanik 1997: 33.

W potocznym odczuciu komplementy kojarzone są najczęściej z sytuacją flirtu, w której mężczyzna wartościuje dodatnio kobietę (zwłaszcza jej wygląd, urodę). Jak pisze jednak Marcjanik:

[...] z bogatego materiału przykładowego wynika, że jest to myślenie stereotypowe. Owszem, mężczyźni mówią kobietom komplementy – często w sytuacjach życiowych i „strategicznie” ważnych – lecz zdecydowana większość komplementów adresowana jest na co dzień przez kobiety do kobiet (również przez kobiety do mężczyzn). To kobiety właśnie są bardziej niż mężczyźni spostrzegawcze i bardziej niż oni przywiązują wagę do szczegółu. Potrafią więc dostrzec każdą zmianę w wyglądzie innej kobiety, jej stosunek do mody, skorelowanie wyglądu z wiekiem, wycucie stylu itp. (2014: 108).

Także w Narodowym Korpusie Języka Polskiego (Pęzik 2012) znajdziemy przykłady takich kontekstów, w których komplement jest wypowiedzią skierowaną na przykład przez mężczyznę do innego mężczyzny:

Wyznaję szczerze, że długo zastanawiałem się, zanim podjąłem decyzję, by zwrócić się w tej sprawie właśnie do Pana, ale ostatecznie uznałem, że ze wszystkich zaangażowanych w tę historię osób jest Pan, przynajmniej potencjalnie, najrozsądniejszy. I proszę potraktować to jako szczerzy komplement! (Kinga Dunin, *Tabu*).

Należy tu również zaznaczyć, że interesują mnie te komplementy (pochwały), które pełnią funkcję strategii grzeczności pozytywnej⁵: „Komplementy i miłe słowa są niewątpliwie takimi środkami, które pozwalają stworzyć między dwójką partnerów interakcji przyjazną, pełną przychylności atmosferę” (Drabik 2004: 54).

Ponieważ „polską grzeczność językową [...] można utożsamić z postawą osoby skromnej, zdominowanej – ukrywającej własne niedostatki celem dowartościowania partnera” (Marcjanik 1997: 273)⁶, powszechne (zwłaszcza w starszym pokoleniu, dorastającym jeszcze przed przemianami 1989 roku) jest przekonanie, że Polakowi nie wypada zgodzić się z opinią zawartą w komplementcie czy pochwalie. Stąd wśród replik aktów dodatniego wartościowania partnera pojawia się bardzo często polemika z wyrażoną przezeń pozytywną opinią. Polemika ta może obejmować następujące zachowania:

⁵ P. Brown i S.C. Levinson wyróżnili trzy typy zachowań grzecznościowych chroniących przed utratą „twarzy” (pozytywnego obrazu własnej osoby): grzeczność pozytywną, grzeczność negatywną, grzeczność przez unik – por. Antas 2000: 246–249; Drabik 2004: 51–53. Beata Drabik wymienia poza tym: komplementy-pochlebstwa, komplementy będące chwaleniem samego siebie, komplementy deprecjonujące odbiorcę.

⁶ Jest to realizacja zasady bycia podwładnym. Poza nią wśród zasad grzecznościowej gry, charakterystycznych dla polskiego obyczaju, Marcjanik wymienia jeszcze: symetryczność zachowań językowych oraz solidarność z partnerem – por. Marcjanik 1997: 273–274. Autorka wskazuje na następujące komunikacyjne warianty zasady bycia podwładnym: zasadę umniejszania własnej wartości, zasadę pomniejszania własnych zasług, zasadę bagatelizowania przewinienia partnera oraz zasadę wyolbrzymiania własnej winy.

1. zakwestionowanie prawdomówności partnera:
 - Pięknie tu sobie mieszkasz.
 - Nie udawaj, że ci się tak tu bardzo podoba.
2. przypisanie mówiącemu innego celu wypowiedzi niż sprawienie przyjemności:
 - I tak jesteś ładna.
 - Chcesz mnie pocieszyć.
3. zarzucenie partnerowi przesady w ocenie:
 - Fantastyczny [sweter].
 - Taki sobie, nie przesadzaj.
4. ogólnikowe zaprzeczenie:
 - [...] Jakaś ty odwalona.
 - Ee tam, odwalona.
5. zaprzeczenie części oceny:
 - Ładną ma pani tą dziewczynę.
 - Ale zęby ma krzywe⁷.

Podobne wypowiedzi przeważają wśród przykładów reakcji na pochwałę lub komplement zamieszczonych w *Słowniku językowego savoir-vivre'u* (Marcjanik 2014): „*daj (już) spokój; ee tam; mówisz tak tylko; mówisz tak (tylko), żeby...; naprawdę (podoba ci się)?; nie gadaj głupstw; nie przesadzaj; nie przesadzajmy; podoba ci się?; przesada; przestań; ty również (...)/ ty (też)...; weź przestań*” (Marcjanik 2014: 116–119).

Na tym tle dość znacznie odróżniają się wypowiedzi młodzieżowe (młodych dorosłych). W referacie tym korzystam z wypowiedzi zamieszczonych w ankietach, o których wypełnienie prosiłam studentów Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach⁸. Jednym z poleceń była prośba o podanie replik komplementu (dziewczyna mówi do koleżanki: *Super ci w tej sukience*, do kolegi: *Super ci w tym garniturze*) i pochwały (kolega do kolegi, po wyjściu z egzaminu: *Świetnie ci poszedł ten egzamin*).

Ankietowani studenci to osoby urodzone w latach 90. XX wieku, a więc wychowywane już w państwie demokratycznym, które „otworzyło się na Zachód”. Polityczne i ekonomiczne zmiany, jakie zaszły wtedy w Polsce, spowodowały, że Polacy z obserwatorów obcych obyczajów stali się też ich uczestnikami – poprzez możliwość pracy w instytucjach europejskich, poprzez liczne wyjazdy do krajów Unii Europejskiej, USA czy Kanady w celach zarobkowych i edukacyjnych.

⁷ Marcjanik 1997: 134–135. Wszystkie przytoczone dotąd przykłady pochodzą z cytowanej pracy.

⁸ Ankietę przeprowadzałam w latach 2013–2015. Wzięło w niej udział 364 studentów (250 kobiet i 114 mężczyzn) I i II roku filologii polskiej oraz dziennikarstwa i komunikacji społecznej. Zgromadziłam łącznie 850 interesujących mnie wypowiedzi (niektóre osoby podawały kilka przykładów replik).

W porównaniu z obyczajami innych krajów, innych kultur, polskie standardy grzecznościowe wydają się bardzo sztywne, podkreślające hierarchiczność i przywiązanie do tytułów. Mówi o tym wielu Polaków (nie tylko reprezentantów młodego pokolenia) pracujących lub studiujących za granicą. Inne kraje, zwłaszcza anglojęzyczne, postrzegane są często jako kraje swobody grzecznościowej, wolności w wyrażaniu samego siebie. Obraz „luzu”, swobody i nonszalancji, realizowana na co dzień przez Amerykanów zasada *keep smiling* stają się dla wielu młodych Polaków wzorem do naśladowania.

Także współczesny rynek pracy kreuje takie postawy, jak: indywidualizm, kreatywność, asertywność, szersze pojmowanie prywatności. Nie wszystkie są zgodne z zasadami polskiej grzeczności, zwłaszcza ze wspomnianą już zasadą bycia podwładnym.

Repliki komplementów

Zebrane repliki świadczą o nowym podejściu do zasad etykiety językowej oraz przewartościowaniu tradycyjnych norm grzecznościowych.

Wśród odpowiedzi na komplement pojawiają się:

1. Podziękowania (221 przykładów, 49,1%) świadczące o przyjęciu komplementu i zaakceptowaniu opinii partnera – zgodnie z grzecznościową zasadą zgadzania się. Jak pisała Marcjanik w roku 1997, to najczęstsza forma repliki, możliwa do zastosowania bez względu na wartościowany w komplementcie czy pochwalie obiekt.

Bardzo rzadko w zebranych materiale pojawiają się jednak pojedyncze, stereotypowe podziękowania wyrażane performatywem *dziękuję*, czy – typowym dla młodego pokolenia – *dzięki*⁹.

Wydaje się, że takie krótkie podziękowanie jest niewystarczające. W związku z tym czasownikom tym towarzyszą przysłówki intensyfikujące *bardzo*, *pięknie*, *serdecznie*:

- *A, dziękuję.*
- *Dzięki.*
- *Dziękówa.*
- *Bardzo dziękuję./Dziękuję bardzo.*
- *Dziękuję ci bardzo.*
- *Dziękuję serdecznie.*
- *Dziękuję (bardzo) za komplement.*
- *Dziękuję bardzo za miły komplement.*

⁹ W słowniku Marcjanik wymienione są jedynie podziękowania w formie: *Dzięki, Dzięki, ty też, Dziękuję (bardzo)*. Por. Marcjanik 2014: 116–117.

- *Dziękuję ci bardzo, kochana.*
- *Dziękuję za komplement.*

Formy *dziękuję, dzięki* bardzo często pojawiają się jako tylko jeden z elementów repliki. Drugim może być na przykład wyrażenie traktujące o uczuciach mówiącego wynikających z dodatniego wartościowania lub stanach emocjonalnych tym spowodowanych: *miło mi, cieszę się*, czy też akt wartościujący nadawcę komplementu: *jesteś (bardzo) miły*.

- *Dzięki, miło z twojej strony.*
- *Dziękuję bardzo, miło mi (to słyszeć).*
- *Dziękuję, bardzo mi miło.*
- *Dziękuję, bardzo się cieszę.*
- *Dziękuję, miło mi.*
- *Dziękuję, miło to słyszeć.*
- *Dziękuję, to bardzo miłe.*
- *Dziękuję, to miłe (z twojej strony).*
- *Dziękuję. Miło mi, że udało mi się ją dobrze do siebie dopasować.*
- *Dziękuję bardzo, jesteś bardzo miły.*
- *Dziękuję, jesteś dziś¹⁰ bardzo miły/-a.*
- *Dziękuję. To miłe, co mówisz.*

Czasami bezpośrednia formuła podziękowania ulega elipsie: *Miło mi to słyszeć./Miło mi*.

Drugim elementem repliki może też być – zgodnie z zasadą symetryczności zachowań grzecznościowych¹¹ – komplement. Jeżeli nasz współ rozmówca kieruje do nas akt dodatniego wartościowania, wypada odwzajemnić się tym samym, także skomplementować (fryzurę, element stroju, dodatki itp.). Zgodnie z tym, co pisze Marcjanik: „[...] odbiorcy dodatnio wartościującej wypowiedzi powinni – zgodnie z zaleceniami podręczników *savoir-vivre*’u – przyjąć ją z radością, uśmiechem i zareagować werbalnie za pomocą podziękowania oraz w zależności od sytuacji, również za pomocą wypowiedzi o tej samej funkcji” (2014: 116).

- *Bardzo dziękuję. Ty masz bardzo ładne buty.*
- *Dzięki, ty również wyglądasz w porządku.*
- *Dzięki, ty też/również.*

¹⁰ Przysłowki *dziś/dzisiaj* mogą sugerować, że odbiorca w inne dni wygląda gorzej. Komplement tego typu jest więc dość niebezpieczny i – w związku z tym – nie zawsze odniesie oczekiwany przez nadawcę skutek.

¹¹ „«Otrzymanie» zachowania grzecznościowego z reguły zobowiązuje do rewanżu: partnerowi interakcji nie wypada wyłącznie brać to, co jest dla niego dobre – wypada mu też dawać coś, co byłoby dobre dla jego partnera” (Marcjanik 1997: 271–272).

- *Dzięki. Ty też/również dobrze/ładnie/słicznie/świetnie (dziś) wyglądasz.*
- *Dziękuję pięknie, ty też.*
- *Dziękuję, też fajnie dziś wyglądasz.*
- *Dziękuję, tobie również pasuje ta sukienka.*
- *Ty też super wyglądasz.*

2. Wypowiedzi potwierdzające ocenę partnera, wyrażające – podobnie jak podziękowania – zgodę z jego opinią (199 – 44,2% zebranych przykładów). Marcejanik pisze, że „[...] tego rodzaju repliki charakterystyczne są dla zażytych lub rodzinnych stosunków, bądź dla sytuacji, w których wypowiadający taką replikę ostro dystansuje się od nadawcy aktu dodatniego wartościowania” (Marcejanik 1997: 136). Akty tego typu są bardzo zróżnicowane formalnie, mało stereotypowe i szablonowe. Ich forma zależy przede wszystkim od inwencji (i kompetencji językowej) nadawcy:

- Prawda?
- Super jest, wiem.
- Też mi się podoba.
- Też tak myślę. Inaczej bym go nie założył.
- Wiem.
- Wiem, ale dziękuję.
- Wiem, jak James Bond, nie?
- Wiem stary, długo takiego szukałem.
- Wiem, dlatego ją kupiłam.
- Wiem, inaczej bym jej nie założyła.

Niektóre repliki mają postać pytania retorycznego, dotyczącego jakiegoś elementu komplementowanego – w tym wypadku: stroju – czy też wrażenia, jakie mówiący wywrze na kimś:

- Ekstra kolor, nie?
- A widziałaś ten zameczek z tyłu?
- Wyszczupła mnie, co?
- Ance oko zbieleje, prawda?
- Nowa laska Wojtka pęknie z zazdrości!

Repliki tego typu są wprawdzie realizacją Leechowskiej maksymy zgody, według której „zgadzamy się z innymi, dokąd możemy i unikamy oponowania wobec innych, na ile się da” (Antas 2000: 253), niemniej jednak obce są polskiemu obyczajowi, ponieważ Polakowi (a zwłaszcza Polce) nie wypada o sobie dobrze mówić, nie wypada się chwalić, nie wypada zgodzić się z pozytywną oceną o sobie, a co dopiero ją potwierdzić i przyjąć jak coś, co jest oczywiste i mu się należy.

3. Polemika z pozytywną opinią partnera (w zebranych materiale tego typu odpowiedzi na komplement pojawiały się najrzadziej – jest to 30 przykładów, czyli 6,6%):

- *A daj spokój, grubo.*
- *Daj spokój, nie podoba mi się.*
- *Nic specjalnego.*
- *Wyglądam jak mój ojciec! Elka, przestań!*¹²

To, że przykładów polemiki z opinią współ rozmówcy znalazło się w analizowanym materiale tak niewiele, świadczy niewątpliwie o przewartościowywaniu przez młode pokolenie Polaków tradycyjnych zasad grzeczności, które – przypomnę – nakazują mówiącemu umniejszanie własnej wartości:

[...] Polakowi wręcz nie wypada zgodzić się z pozytywną opinią na jego temat (także na temat przedmiotów przez niego posiadanych i związanych z nim osób), wypowiedzianą przez partnera. Adresowane do niego akty dodatniego wartościowania replikuje więc za pomocą realizujących omawianą zasadę aktów kwestionujących wypowiedziane treści, polemizujących z nimi, za pomocą aktów eksponujących wartości negatywne, a przynajmniej za pomocą aktów wyrażających grzecznościowe dystansowanie się (Marcjanik 1997: 271).

Reakcje będące polemiką z wyrażoną w komplementie opinią współ rozmówcy typowe będą raczej dla przedstawicieli (przedstawicielek) pokolenia średniego i starszego, uczonych skromności oraz niewywyższania i niechwalenia się.

Repliki pochwał

Większość wypowiedzi będących odpowiedzią na pochwałę ma w swojej strukturze podziękowanie w formie *dziękuję* lub *dzięki*. Zwykle nie są to jednak krótkie, wstrzemięźliwe, zdawkowe repliki. Wydaje się, że sama formuła podziękowania jest niewystarczająca. W związku z tym uzupełniają ją najczęściej różnego typu wypowiedzi, przekazujące jakieś dodatkowe treści. Mogą to być:

1. Wypowiedzi potwierdzające, że odbiorca pochwały faktycznie na nią zasłużył i zapracował (171 przykładów – 42,75%). Jest to, oczywiście, jednoznaczne z przyjęciem pochwały i uznaniem, że się na nią zasłużyło:

- *Dzięki, dużo się (do niego) uczyłem/-am.*
- *Dziękuję. Uczylam się do niego bardzo długo i cieszę się, że moje wysiłki się opłaciły.*
- *Dzięki, nauka się opłaciła.*

¹² Repliki typu *(weź) przestań/nie przesadzaj* uznawane są za potoczne i w związku z tym mogą pojawić się tylko w bardzo bliskich kontaktach – Marcjanik 2014: 119.

- *Trzy nieprzespane noce, bracie. Ale się opłaciło. Dziękuję.*
- *Dziękuję. Dobrze, że moje starania się opłaciły.*
- *Dziękuję, bardzo się starałam.*
- *Dziękuję. Starałam się.*

2. Wypowiedzi bagatelizujące chwalone osiągnięcie (145 przykładów – 36,25%). Jest to zgodne z grzecznościową zasadą pomniejszania własnych zasług¹³. Niemniej jednak, mimo iż pomniejszamy swoje zasługi, swój sukces, to – jednocześnie przecież – przyznajemy, że zasłużyliśmy na pochwałę.

- *Dziękuję, nie spodziewałam się, że aż tak dobrze mi pójdzie.*
- *Dziękuję, nie spodziewałam się takiego rezultatu.*
- *Dziękuję. Nie wiedziałem, że tak dobrze mi pójdzie.*
- *Dziękuję. Też się dziwię.*
- *Miałam szczęście. Dziękuję.*
- *Oj, nie uczyłam się prawie wcale.*
- *Żaden problem. Uczyłem się, to zdałem.*

3. Zaproszenia do wspólnego uczczenia sukcesu (w moim materiale – tylko w wypadku wypowiedzi mężczyzn; 28 przykładów – 7%):

- *Dziękuję. Czas teraz walnąć browarka.*
- *Dziękuję. Idziemy na wódeczkę.*
- *Dziękuję. Trzeba to uczcić.*
- *Noo, zapraszam na piwo.*

4. Wyrażenia informujące o pozytywnych emocjach związanych z chwalonym osiągnięciem (23 przykłady – 5,75%):

- *Dziękuję, bardzo się cieszę (z tego powodu).*
- *Dziękuję, cieszę się, że się udało.*
- *Dziękuję. Cieszę się, że udało mi się zdać ten cholerny egzamin.*
- *Dziękuję. Nawet nie wiesz, jak się cieszę.*

5. Polemiki z opinią współ rozmówcy (33 przykłady – 8,25%).

- *Dziękuję, ale chyba nie było aż tak dobrze.*
- *Dziękuję, chociaż chyba mogło być lepiej.*
- *No nie wiem, czy aż tak świetnie.*

¹³ Jak pisała Marcjanik: zasada pomniejszania własnych zasług realizowana jest „[...] w klasie replik aktów dodatniego wartościowania partnera głównie wtedy, gdy przedmiotem wartościowania są umiejętności partnera i wytwory wykonanych przez niego czynności” (1997: 237).

Podobnie jak w przypadku replik komplementów, także i tu polemika ze zdaniem współ rozmówcy, dodatnio wartościującego nasze dokonania zdarza się rzadko. Przeważają reakcje aprobujące, przyznające rację chwalącemu.

Psychologowie uważają, że

w dużym stopniu zatraciliśmy umiejętność korzystania z komplementów, bo w świecie powierzchownych relacji nie wiemy, kto faktycznie dobrze nam życzy. Komu można ufać, a kto chce nas wykorzystać. Jedno jest pewne: prawdziwy komplement nie jest manipulacją. Potrzebujemy go do budowania normalnych, zdrowych relacji międzyludzkich (www 1).

Sądzę, że nowy sposób reagowania na komplementy i pochwały – sposób typowy dla przedstawicieli młodego pokolenia – świadczy o przewartościowaniu norm grzecznościowych. Nie uznawałabym replik typu: *Wiem, dlatego ją kupiłam; Dziękuję, też tak myślę* jako wyrazu nieznamośności norm czy też niestosowania się do nich.

Jak wiadomo, młodzież to taka grupa społeczna, która chętnie i szybko przejmuje różne nowe wzorce zachowań. Często łączy się to oczywiście z chęcią kontestacji wobec tego, co tradycyjne i charakterystyczne dla pokolenia rodziców, a także z młodzieżowym buntem. Ale – może będzie to coś niepopularnego i „niepoprawnego politycznie” – nie wszystkie nowe, obce, przeciwne tradycji wzorce należy odrzucić.

Wydaje mi się też, że potrzebne są zakrojone na szeroką skalę badania polskich zwyczajów (w tym zwyczajów grzecznościowych) charakterystycznych dla społeczeństwa XXI wieku, gdyż może należałoby przewartościować pewne normy? Może polska grzeczność XXI wieku to już nie grzeczność podwładnego?

Jak słusznie zauważył Kazimierz Ożóg,

Po roku 1989 w wyniku działania tendencji postmodernistycznych otrzymaliśmy nowy typ kultury, typ bardzo ekspansywny, dominujący w mediach, narzucany społeczeństwu z dużą siłą, mający przypisany mu walor nowości. Nasza nowa kultura, właśnie ta, w której żyjemy przechodzi chyba najbardziej gwałtowną w dziejach cywilizacji zmianę związaną z przemianami świadomości społeczeństw postindustrialnych, hiperkonsumpcyjnych, a także z niezwykle postępowym technicznych środków komunikacji, szczególnie mediów elektronicznych (2014: 250).

O dokonujących się w ostatnich latach (na pewno pod wpływem wzorców zachodnich) zmianach w realizacji norm grzecznościowych świadczą nie tylko młodzieżowe repliki komplementów i pochwał (używane zresztą nie tylko przez młodych). Inny jest też przecież na przykład sposób odpowiadania na pytania grzecznościowe.

Kto dziś na pytanie: - *Co słyhać?* odpowiada: - *Aa, lepiej nie mówić/ Szkoda gadać/ Daj spokój, nic dobrego/ Po staremu?* Jeśli nie zawsze, to na pewno dużo częściej mówimy: *Super! A u ciebie?/ Świetnie/ Fajnie* itp.

Jest to zgodne z jedną z tez postmodernizmu – najważniejszy jest nadawca/mówiący, jego prawo do wolności przekonań i sądów, wolności w podejmowaniu decyzji, sprzeciwiania się nakazom i normom. Tak, jak w reklamie – „brawo ja”.

Jest to wynik sprzeciwu [...] wobec wszelkich starych zasad totalizujących rzeczywistość społeczną (czy jej fragmenty), wprowadzających elementy hierarchii, przyporządkowania, ograniczenia wolności człowieka, wreszcie działań opresyjnych (Ożóg 2014: 250).

Sądzę, że należy wszystkie te zmiany opisać i skodyfikować, uznać (przynajmniej niektóre) za obowiązujące, chociaż sprzeczne z tradycyjną polską obyczajowością.

BIBLIOGRAFIA

- (www 1) <http://kobieta.onet.pl/zdrowie/psychologa/tajniki-komplementu//261ez> [dostęp: 23.02.2015].
- Antas J., 2000, *O kłamstwie i kłamaniu. Studium semantyczno-pragmatyczne*, Kraków.
- Drabik B., 2004, *Komplement i komplementowanie jako akt mowy i komunikacyjna strategia*, Kraków.
- Fatyga B. (red.), 2004, „*Biała Księga*” młodzieży polskiej, Warszawa.
- Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.), 2011, *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, Warszawa.
- Marcjanik M., 1997, *Polska grzeczność językowa*, Kielce.
- Marcjanik M., 2001, *W kręgu grzeczności. Wybór prac z zakresu etykiety językowej*, Kielce.
- Marcjanik M., 2014, *Słownik językowego savoir-vivre'u*, Warszawa.
- Ożóg K., 2014, *Współczesna polska grzeczność językowa a postmodernizm*, w: *Grzeczność nie jest nauką łatwą ani małą. Język, działanie, kultura*, red. J. Bloch, D. Lewandowska-Jaros, R. Pawelec, Warszawa, s. 245–253.
- Pęzik P., 2012, *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP. Narodowy Korpus Języka Polskiego*, red. A. Przepiórkowski, M. Bańko, R. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk, Warszawa.
- Żebrowska M. (red.), 1977, *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa.